

Будинок купців на Усті

Це була одна з найкрасивіших споруд старого Рівного. З її зображенням друкували листівки, поряд з нею полюбили фотографуватися рівняни. У самому будинку розміщувалися престижні заклади міста, які належали здебільшого, як і сам будинок, багатій єврейській родині. І це не все, чим знаменитий цей будинок-старожил. Сьогодні ж ця обшарпана стара кам'яниця під номером 106, що на перетині вулиць Соборної й Петлюри в центрі Рівного, нічим не привертає уваги перехожих. За чутками, цю будівлю, зведену наприкінці XIX сторіччя, планували знести ще наприкінці 1980-х — бо не має ані історичної, ані архітектурної цінності. Утім, як з'ясувалося, будинок для нашого міста таки цінний.

Трохи більше ста років тому під вікнами цього будинку протікала річка-ривчачок, а через неї був місток. На початку XX століття у тому місці пролягало старе русло Усті. Це добре видно на старовинних листівках початку XX століття.

Свого часу в будинку розміщувалися готелі «Континенталь» і «Бель-Вью», салон відомої в ті часи мережі перукарень «Жорж СОIFFEUR», у підвалі будинку була пральня. А ще — на першому поверсі фасадом на тодішню вулицю Шосову розмістився «Книжный и писче-бумажный магазин Гальперина» — один з най-

Будинок з оздобленням на початку XX століття

бував у Рівному. Вочевидь, де насправді розміщувався

Сучасний вигляд будинку

Гімназист. Фото «Славянської фотографії» Гальперіна»

Петлюри) розміщувалися офіси уряду Директорії та різних держустанов. Симон Петлюра буцімто виступав перед жителями міста та військовими підрозділами армії УНР з балкона будинку Гальперіних.

А за часів Другої Речі Посполитої в будинку розміщувалася одна цікава організація, пов'язана з Пилсудським. У 1930-і роки кутовий еркер будинку прикрашав макет літака і напис: «L. O. P. P.». У будинку розміщувався офіс «Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej» — «Ліги протиповітряної і протихімічної оборони». Місцеві називали її клубом польських авіаторів. Це була потужна і розгалужена воєнізована організація, яка в 1939 році налічувала майже два мільйони членів. Почесним членом організації був президент Польщі Ігнацій Мостицький. А основу її становили колишні легіонери Юзефа Пилсудського та їхні діти.

— Завданням «L. O. P. P.» були пропаганда спортивної, транспортної й військової авіації, створення мережі аероклубів для підготовки й відбору молоді до навчальних закладів Військово-повітряних сил

більших у місті тодішніх «супермаркетів» канцелярського приладдя і книжок. Власниками його в різні часи були Ривка і Леон Гальперіни.

Свого часу в будівлі розміщувалася приватна книгозбірня Боруха Гальперіна. Власне, вся велика кам'яниця і частина земельної ділянки в бік теперішньої вулиці Петлюри належали представникам заможної родини купців і власників численної перухомості Гальперіних.

Як стверджували деякі рівненські історики і краєзнавці, в цьому будинку був один із найпрестижніших фотосалонів Рівного, який належав цій родині — «Славянская фотографія» Гальперіна. Принаймні будинок, що на перетині сучасних Соборної-Петлюри, в сучасників, більш-менш обізнаних з історією міста, завжди асоціювався насамперед з цим знаменитим салоном. Однак чи насправді той салон був саме в цьому будинку? У документах Держархіву Рівненської області є згадка про те, що з 1897 до 1914 року в Рівному діяв фотосалон під назвою «Славянская фотографія», який належав міщанину Іцко Гершелю Гальперіну, і розміщувався він на вулиці Шосовій.

Також згадується фотосалон під такою ж назвою, який функціонував дещо пізніше за адресою: вулиця 3-го Мая, 151 (колишня Шосова, тепер Соборна). Власником його був інший представник родини Гальперіних — Шахна. До речі, внук його — Натан Гальперін, який нині мешкає в Ізраїлі, влітку 2018-го по-

салон «Славянская фотографія» в різні роки, ще потрібно досліджувати. До цього схиляється і рівненський дослідник минулщини Василь Гудзій, який назбирав багатющий архів інформації про рівненські фотосалони минулого.

— За Польщі адреса салону змінювалася щонайменше тричі: 3-го Мая, 133; 3-го Мая, 151; потім 187, — розповідає Василь Гудзій. — Про це можна судити зі штампів на зворотному боці фотокартки ательє Гальперіна. Згідно з цією нумерацією, можна припустити, що ці будинки були орієнтовно десь у районі нинішнього шляхопроводу. А от де розміщувався салон до 1917-го, то загадка.

Разом з тим, багато старожилів у своїх спогадах розповідають про фотосалон саме в будинку № 106 на розі Соборної-Петлюри. «Славянская фотографія» Гальперіна — це був не просто престижний фотографічний заклад, це один із

Вид з вулиці 3-го Мая на вулицю 13-ї Дивізії, 1930-і роки. Літачок на кутовому еркері будинку — емблема «L.O.P.P.»

брендів старого міста. Фотографувалися у Гальперіна не лише рівняни, а й мешканці навколишніх сіл і містечок, приїжджали з Луцька, Острога, Дубна. Світлини, зроблені умільцями «Славянської фотографії», що дійшли до наших часів, вражають якістю і сучасних фотомайстрів.

Під час благоустрою Рівного в 1920-і роки річечку-рівчачок під будинком засипали, міст розібрали,

уздовж вулиці облаштували тротуар. А будинок і далі служив місту, будучи окрасою центральної вулиці, яка за польської влади отримала назву 3-го Мая на честь ухвалення польської конституції.

Будинок Гальперіних часто потрапляв на світлини вуличних фотографів, на листівки з краєвидами Рівного. Поряд із ним полюбляля фотографуватися рівняни. З листівок, надрукованих у Берліні фірмою Ньюмана, можемо дізнатися, як виглядав цей будинок у минулому. Видно чудову ліпнину і барельєфи, які прикрашали стіни, обрамляли вікна, вишуканий кутовий еркер з балконом. Візерунчастим різьбленням оздоблено і вхідні двері та вікна-вітрини.

Усе це оздоблення зникло в повоєнні часи, й нині будинок нічим особливим уже не вражає уяву перехожого. Час від часу довкола нього спалахували скандали, пов'язані то з орендарями, то з намірами знести будинок. Був час, коли будівлю через суд відібрали в Клубу

української елітарної молоді й передали підприємцеві, який начебто пообіцяв відновити за це дзвіницю Воскресенського собору... Проте і дзвіниці немає, і старовинний будинок нині виглядає малопривабливо.

Рівненські історики обгрунтовано припускають, що в будинку № 106 на Соборній побували відомі політики минулого Юзеф Пілсудський і головний отаман УНР Симон Петлюра. Як відомо, навесні 1919-го в Рівному саме на вулиці Гоголівській (тепер

Польщі. Під егідою цієї організації на теренах міжвоєнної Волині, в тому числі й на Рівненщині, було створено школи планеристів і пілотів військово-льотної підготовки. Про авторитет «L. O. P. P.» свідчив і той факт, що під час Великих Торгів Волинських у Рівносу організації мала власні виставкові павільйони.

Така історія цього старовинного будинку, який на своєму понад сторічному віку бачив чимало і, не виключено, приховує ще багато цікавого. Роботи для охочих дослідити його історію більш ґрунтовно вистачить. Неодноразові перебудови змінили його первозданий вигляд. Нині в ньому заледве вгадується та колишня красива кам'яниця. Однак цей старожил нашого міста усе ж залишається одним із цікавих, хоча й понівечених, зразків старовинної архітектури Рівного. І, поза сумнівом, заслуговує на збереження.

Світлана КАЛЬКО,
Retrorivne.com.ua

Джерела фото: фонди РОКМ, ДАРО,
NAC, Bundesarchiv.de, особистий архів автора.

Будинок Гальперіних, липень 1942 року

Сучасний вигляд будинку з двору